
Málovics György: Ökológiai közgazdaságtan, átalakulás, társadalmi részvétel – A projektjellegű részvétel és a részvételi akciókutatás szerepe a fenntarthatósági transzformációkban

Málovics György az ökológiai közgazdaságtan egyik kiváló hazai szakértője. A 2020-ban, „*Ökológiai közgazdaságtan, átalakulás, társadalmi részvétel – A projektjellegű részvétel és a részvételi akciókutatás szerepe a fenntarthatósági transzformációkban*” címmel megjelent monográfiája tudományos igénnyel és a területen kevésbé jártasak számára is jól érthetően mutatja be, hogy a részvételi kutatások, technikák miként járulhatnak hozzá a fenntarthatósági transzformációhoz.

A szerző már a bevezetőben nyílt értékválasztással él: „*a könyv vállaltan ökológiai közgazdaságtani megközelítésű. Értékválasztás tekintetben ez a fenntarthatóság, mint társadalmi cél kiemelkedő fontosságát, és a részvételi fókusz, paradigmaválasztás tekintetben pedig a techno-szeptikus alapállást és ebből következően a környezeti problémák strukturális jellegének vélelmezését, és a transzformatív megoldások szükségességét jelenti*” (Málovics, 2020, 109). A recenzió első felében ezen értékválasztás hátterét világítom meg, míg a második részben a részvételi kutatások jelentőségét mutatom be.

Értékválasztástól függetlenül, tisztán természettudományi kutatásokkal is kimutatható, hogy az emberi társadalmak jelenlegi működési rendje *fenntarthatatlan*. A szerző által részletesen bemutatott ökoszisztéma szolgáltatások (*ecosystem services*) rendszere természettudományos bizonyítékot szolgáltat arra, hogy a természeti erőforrások jelenlegi emberi felhasználásának szintje és annak várható változásának trendje nem fenntartható, az az emberi faj fennmaradását veszélyezteti. Steffen és szerzőtársai (2015) a bolygó korlátai (*planetary boundaries*) keretrendszerben ugyan több föld rendszer (*Earth system*) tekintetében azonosította a biztonságos, azaz fenntartható működés korlátait, de eredményeik szerint a klímaváltozás mellett kritikus kockázatok tárthatók fel a biokémiai folyamatokban a genetikai diverzitás, valamint a földhasználat tekintetében is. Hasonló eredményre jutott Kate Raworth (2017) is a Fánk közgazdaságtana (*Doughnut Economics*) című könyvében. A kutatások alapján tehát megállapítható, hogy a jelenlegi társadalmi-gazdasági berendezkedés nem fenntartható, sőt, az emberi beavatkozás Földre gyakorolt hatása már elérte azt a szintet, hogy Crutzen (2002) egy új földtörténeti kor, az antropocén bevezetését javasolja.

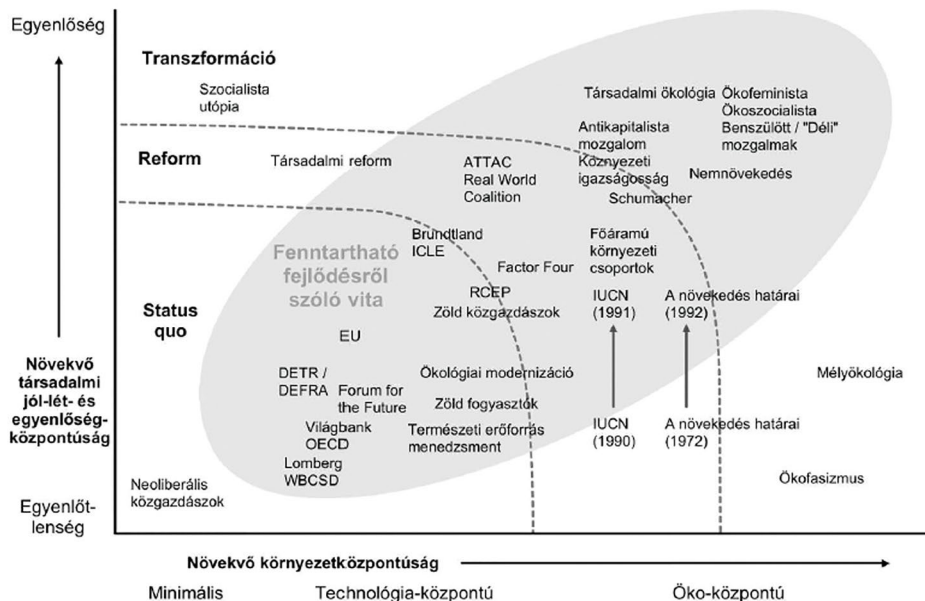
A globális környezeti (és társadalmi) fenntarthatóság kihívásait két közgazdaságtanon belül két paradigma, a környezetgazdaságtan és az ökológiai közgazdaságtan vizsgálja. A két irányzat nem minden tekintetben különíthető el élesen egymástól, a legfontosabb eltérések a gazdaság fenntartható méretével, valamint a természettel kapcsolatos döntési eljárások terén tárthatók fel (Málovics-Bajmócy, 2009; Málovics, 2020). A környezetgazdaságtan a főáramú közgazdaságtan eszköztárát használja, amelynek során a környezetre gyakorolt hatásokat externáliaként kezeli. A környezetkárosítás csökkentését ezáltal piaci alapon, a környezeti erőforrások árának emelésével oldja meg; a drágább erőforrás-felhasználás a szereplőket más működési formák bevezetésére ösztönzi. Számos ilyen eszköz napjaink gazdaságának része, például ilyen a szén-dioxid kvóták piaca, a régebbi, magasabb károsanyag kibocsátású autók lakóövezetekbe való behajtásának tiltása, a zöld rendszámhoz társított kedvezmények (ingyenes parkolás, alacsonyabb adóterhek), a műanyagzacskók forgalmazásának terhei stb.^[1]

Ennek megfelelően a környezetgazdaságtant a szerző Hopwood és szerzőtársai (2005) a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos nézeteket tipizáló térképen (1. ábra) a reform irányzatok között helyezi el, ugyanis az a fenntartható fejlődést a jelenlegi gazdasági rendszeren belül vagy annak kiigazításaitól várja. Fontos még kiemelni, hogy a környezetgazdaságtan techno-optimista paradigma, ugyanis a fenntarthatóság gyenge definícióját feltételezi, azaz a természeti tőke mesterséges tőkeelemekkel kiváltható, a fenntarthatósághoz elegendő szinten tartani a két tőkeelem összegét.

Az ökológiai közgazdaságtan ezzel szemben a fenntarthatóság erős definícióját képviseli, amely szerint a természeti tőke mesterséges tőkével nem kiváltható. Ez azt jelenti, hogy a technológiai fejlődéstől nem feltétlen várhatjuk a természeti erőforrások felhasználásának kiváltását, a környezetkárosítás fenntartható szintre való csökkentését, vagyis a természeti tőke védelme a környezetgazdaságtan által képviselnél lényegesen fontosabb, az a jelenlegi gazdasági rendszerben vagy annak kisebb kiigazításával nem kezelhető, így azt a szerző transzformatív megoldásnak nevezi (1. ábra).

[1] Ugyan egyes kedvezmények vagy terhek napi gyakorlatba való átültetése megkérdőjelezhető (pl. régebbi, tehát magasabb károsanyag kibocsátású autók alacsonyabb adója az újabb, környezetbarátabbakkal szemben vagy zöld rendszám városi terepjárókon), ez nem a közgazdaságtani elv, hanem a szabályozás paraméterezésének a hibája.

1. ábra: A fenntartható fejlődésről szóló nézetek tipizálása*
 Figure 1 Classification of concepts of sustainable development

* Az ábrán szereplő rövidítések jelentése: ATTAC – Association for the Taxation of financial Transactions and Aid to Citizens; DETR/DEFRA – Department of Environment, Transport and the Regions / Department for Environment, Food and Rural Affairs; ICLEI – Local Governments for Sustainability; IUCN – International Union for Conservation of Nature; OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development; RCEP – Regional Comprehensive Economic Partnership; WBCSD – World Business Council for Sustainable Development.

Forrás: Hopwood et al. (2005); Dombi-Málovics (2015); Málovics (2020, 16)

A főáramú környezeti csoportok (pl. Föld Barátai, WWF, Greenpeace stb.) Hopwood és szerzőtársai (2005) szerint rendszerint a gazdasági reform nézeteit osztják, tevékenységük hangsúlya pedig a tömeges tiltakozások helyett a politikai lobbira és az üzleti körökkel és kormányzati szervekkel való közös munkára helyeződött át. Ahogy azt Málovics (2020) is kiemeli, a gazdasági transzformációt sürgető csoportok még a zöld mozgalmak között is periferizálódnak tekinthetők.

A környezeti fenntarthatósági transzformáció különböző területein a deliberatív részvétel fontos szerepet tölthet be. A szerző a könyvben részletesen bemutatja a projektjellegű deliberatív technikák elméleti hátterét, a megoldásokban rejlő lehetőségeket és esetleges veszélyeket is. A négy bemutatott technika (állampolgári tanács, a konszenzus konferencia, 21. századi városgyűlés, vitázó közvéleménykutatás) mindegyike standardizált módszertannal rendelkezik és alkalmazásukkal jó minőségű, érdemi deliberatív részvétel valósulhat

meg. A bemutatott példák alapján a technikák nem csak az olyan fejlett, nyugati, hagyományosan demokratikus berendezkedésű országokban működnek, mint amilyen az Egyesült Államok vagy Dánia, hanem megfelelő kivitelezés mellett akár az írástudatlansággal érintett Ugandában is értelmezhető eredmény várható tőlük. További előny, hogy a tapasztalatok szerint a résztvevők a részvételüket képessé tételként/felhatalmazásként (empowerment) élték meg. Egy-egy ilyen élmény álláspontom szerint elősegítheti az állampolgári tudatosságot, a társadalmi intézmények stabilitását, megerősödését is.

A könyv utolsó nagy fejezetében a szerző a részvételi akciókutatásokat mutatja be. A részvételi akciókutatás a deliberatív részvétel hiányosságait, a döntési helyzetben részt nem vevők kizárását, a meglévő hatalmi különbségek torzítását kívánja pótolni. A kutatási módszer – a társadalomtudományokban megszokottaktól eltérően – elkötelezett a beavatkozás iránt, így a vizsgált helyzetet jellegéből adódóan megváltoztatja, a kutató részvételével pedig sérül az objektivitás is. A módszer alkalmazói azonban azzal érvelnek, hogy a kutatási módszer a tudástermelés eszköze, emellett egy problematikus helyzet (pl. periferezált társadalmi csoportok, rossz attitűdök stb.) megváltoztatására irányul. Véleményem szerint azáltal, hogy a módszer nagyobb létszámú marginalizált csoportok (pl. romák, tartósan munkanélküliek, alacsonyan képzettek stb.) számára ad lehetőséget arra, hogy *ügyeiket saját maguk intézzék*, elősegíthetik a bizalmat, ezáltal a társadalmi tőke képződését, ami hozzájárulhat a többségi társadalomba való beilleszkedéshez is.

A monográfia kiválóan foglalja össze a fenntarthatósággal kapcsolatos környezetgazdaságtani és ökológiai közgazdaságtani koncepciókat, ismereteket, továbbá rendkívül érdekesítő módon, példákkal illusztrálva mutatja be a projektjellegű deliberatív technikák és a részvételi akciókutatásokat. Ennek megfelelően nem csak a téma iránt érdeklődő, vagy éppen kapcsolódó témákkal foglalkozó szakembereknek, kutatóknak ajánlható, hanem megfelelő tananyag lehet a fenntarthatóság gazdasági hátterével foglalkozó egyetemi kurzusoknak is.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány az MTA-BGE Makrogazdasági fenntarthatósági kutatócsoport mint munkahely keretében, a Támogatott Kutatócsoportok Irodájának támogatásával készült. A szerző a kutatócsoport tagja.

IRODALOMJEGYZÉK

- Crutzen, P. (2002) Geology of mankind. *Nature*, 415, 23 <https://doi.org/10.1038/415023a>
- Dombi J.–Málovics Gy. (2015) A növekedésen túl - egy új irányzat hozzájárulása a fenntarthatósági vitához. *Közgazdasági Szemle*, LXII, február, 200–221.

- Hopwood, B.-Mellor, M.-O'Brien, G. (2005) Sustainable development: mapping differenc approaches. *Sustainable development*, 13, pp. 38-52. <https://doi.org/10.1002/sd.244>
- Málovics Gy. (2020) *Ökológiai közgazdaságtan, átalakulás, társadalmi részvétel - A projektjellegű részvétel és a részvételi akciókutatás szerepe a fenntarthatósági transzformációkban*. JATE Press Kiadó, Szeged. <http://eco.u-szeged.hu/download.php?docID=102611> Letöltve: 2020. május 1.
- Málovics Gy.-Bajmócy Z. (2009) A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. *Közgazdasági Szemle*, LVI, május, 464-483.
- Raworth, K. (2017) *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Random House Business Books, Epub.
- Steffen, W.-Richardson, K.-Rockström, J.-Cornell, S. E.-Fetzer, I.-Bennett, E. M.-Biggs, R.-Carpenter, S. R.-de Vries, W.-de Wit, C. A.-Folke, C.-Gerten, D.-Heinke, J.-Mace, G. M.-Persson, L. M.-Ramanathan, V.-Reyers, B.-Sörlin, S. (2015): Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science*, 347, 6223, pp. 736-746. <https://doi.org/10.1126/science.1259855>

